DE WET ALS SPIEGEL VAN HET HART

Lezen:
Heidelbergse Catechismus, zondag 2. Lees daarnaast Mattheüs 22:34-40, Romeinen 3:19-20 en Romeinen 7:7-13. Controleer de tekst van zondag 2 zo nodig aan uw eigen officiële editie.

Inleiding

De Heidelbergse Catechismus begint niet met de vraag hoe een mens gelukkig kan worden, maar met de vraag waaruit hij zijn ellende kent. Dat is geen sombere omweg, maar een noodzakelijke eerste stap naar de enige troost. Wie zijn ziekte niet kent, zal ook de waarde van de Heelmeester niet begrijpen. Wie niet ziet hoe diep de zonde in zijn leven doorwerkt, zal Christus niet leren zoeken als zijn volkomen Zaligmaker.

Zondag 2 wijst ons daarvoor naar de wet van God. De wet is geen ladder waarmee wij de hemel kunnen bereiken. Zij is allereerst een spiegel waarin God ons laat zien wie wij zijn en hoe ver wij tekortschieten. Tegelijk laat deze zondag zien dat Gods wet niet willekeurig of hardvochtig is. De kern ervan is liefde: liefde tot God boven alles en liefde tot de naaste als tot onszelf.

Dat maakt deze zondag actueel. Wij kunnen gemakkelijk menen dat wij fatsoenlijke mensen zijn, zeker wanneer wij ons vergelijken met anderen. Maar Gods wet vergelijkt ons niet met onze omgeving; zij brengt ons voor het heilige aangezicht van God.

Bijbelstudie

De eerste vraag van zondag 2 luidt waaruit wij onze ellende kennen. Het antwoord is: uit de wet van God. Daarmee wordt niet bedoeld dat ieder mens door grondige kennis van de catechismus tot inzicht komt. Wel betekent het dat Gods wet de norm is waarin onze zonde zichtbaar wordt. De wet maakt duidelijk wat God van ons vraagt en laat tegelijk zien dat wij daaraan niet beantwoorden.

Paulus schrijft in Romeinen 3 dat de wet de mond van ieder mens stopt en de hele wereld schuldig stelt voor God. De wet is dus geen middel waarmee wij onszelf kunnen rechtvaardigen. Zij toont juist onze schuld aan. In Romeinen 3:20 zegt Paulus dat door de wet kennis van zonde komt. De wet werkt als een spiegel: zij maakt vuil zichtbaar, maar kan het vuil niet wegwassen.

Dat is ook de betekenis van Romeinen 7:7. Paulus zegt daar niet dat de wet zonde is. Integendeel, door het gebod leerde hij de zonde kennen. Het verbod om te begeren bracht aan het licht dat zonde niet alleen bestaat uit zichtbare daden, maar ook uit verlangens en

gedachten. Iemand kan uiterlijk veel kwaad vermijden en toch in zijn hart gericht zijn op zichzelf, op bezit, eer of genot.

De tweede vraag van zondag 2 vraagt wat God in Zijn wet van ons eist. Het antwoord verwijst naar Christus, Die de wet samenvat in het grote gebod van de liefde. In Mattheüs 22 wordt Jezus gevraagd welk gebod het belangrijkste is. Hij wijst op Deuteronomium 6:5: God liefhebben met het hele hart, de hele ziel en het hele verstand. Vervolgens verbindt Hij daarmee Leviticus 19:18: de naaste liefhebben als onszelf.

Deze samenvatting maakt de wet niet eenvoudiger in de zin van minder ingrijpend. Zij maakt juist duidelijk hoe diep Gods eis gaat. God vraagt niet slechts bepaalde uiterlijke prestaties. Hij vraagt ons hart. Alle vermogens van ons bestaan moeten op Hem gericht zijn. Onze gedachten, verlangens, woorden, keuzes en tijd behoren Hem toe.

Liefde tot God is geen vage godsdienstige stemming. Zij betekent dat wij Hem erkennen als onze Schepper en Heere, Zijn wil hoger achten dan onze eigen wil en vreugde zoeken in Hem. Wie God liefheeft, wil Zijn geboden bewaren. Volgens 1 Johannes 5:3 zijn Gods geboden daarom niet bedoeld als een onredelijke last voor wie Hem liefheeft. Maar juist daar wordt onze schuld duidelijk: wij geven God niet de liefde die Hem toekomt.

De liefde tot de naaste staat niet los van de liefde tot God. Leviticus 19 spreekt in de concrete werkelijkheid van het leven: eerlijkheid, zorg voor de zwakke, bescherming tegen uitbuiting en rechtvaardigheid. De naaste liefhebben betekent niet dat wij alles wat iemand doet goedkeuren. Het betekent wel dat wij zijn welzijn zoeken, hem eerlijk behandelen en niet vanuit zelfzucht of wraak met hem omgaan.

De derde vraag van zondag 2 is indringend: kunnen wij dit alles volkomen houden? Het antwoord is ontkennend. Wij zijn van nature geneigd God en onze naaste te haten. Dat klinkt scherp, zeker wanneer wij denken aan de goede dingen die mensen soms doen. De catechismus ontkent niet dat ongelovige mensen bepaalde vormen van liefde, trouw en hulpvaardigheid kunnen tonen. Wel legt hij de wortel bloot: door de zonde is de mens van God afgekeerd. Zonder de vernieuwende genade van de Heilige Geest is hij niet gericht op de eer van God.

Het woord “van nature” wijst op onze aangeboren toestand. Zonde is niet alleen iets wat ons overkomt of wat wij onszelf aanleren. Sinds de val is ons hart verdorven. Jezus zegt in Markus 7:21-23 dat uit het hart van de mens allerlei zondige gedachten en daden voortkomen. Jeremia 17:9 beschrijft het hart als bedrieglijk. De diepste nood zit daarom niet alleen in ons gedrag, maar in onze gezindheid.

Ook het woord “haten” moet zorgvuldig worden verstaan. Het gaat niet altijd om een bewust uitgesproken afkeer. Het omvat ook onverschilligheid tegenover God, weerstand tegen Zijn gezag en het verkiezen van onszelf boven Hem. In dat licht kunnen zelfs keurige en godsdienstige mensen schuldig staan. Wij kunnen immers Gods geboden kennen en toch vooral bezig zijn met onze eigen eer, ons eigen gelijk of onze eigen belangen.

Jakobus 2:10 leert dat wie in één punt struikelt, schuldig staat aan de gehele wet. Daarmee wordt niet gezegd dat iedere zonde precies dezelfde gevolgen heeft in het maatschappelijk leven. Wel is iedere overtreding een aantasting van Gods gezag. Wij kunnen ons dus niet rechtvaardigen door te wijzen op terreinen waarop wij het redelijk goed doen. Gods wet vraagt volkomen gehoorzaamheid.

Deze boodschap drijft ons niet tot wanhoop, maar naar Christus. Hij heeft de wet volkomen liefgehad en volkomen gehouden. Hij had God lief met een volmaakt hart en diende Zijn naaste zonder enige zelfzucht. Zijn gehoorzaamheid is niet slechts een voorbeeld, maar ook de grond van het heil van allen die door het geloof met Hem verbonden zijn. De wet laat ons onze schuld zien; het Evangelie verkondigt dat Christus voor schuldigen heeft voldaan.

Daarom is het nodig dat wij zondag 2 persoonlijk lezen. Niet alleen als een beschrijving van “de mens” in het algemeen, maar als een spiegel voor onszelf. Waar blijkt in uw leven dat u God niet boven alles liefhebt? Waar zoekt u uw eigen belang ten koste van anderen? Waar vergoelijkt u zonden die Gods wet aanwijst?

Tegelijk mag de gelovige niet blijven steken in zelfonderzoek zonder uitzicht. Wie zijn ellende leert kennen, wordt geroepen om tot Christus te vluchten. Vanuit Hem leert de Heilige Geest ons opnieuw leven in liefde. De gehoorzaamheid wordt dan geen grond voor onze rechtvaardiging, maar een vrucht van genade en dankbaarheid. Zo wijst zondag 2 niet alleen naar onze schuld, maar indirect ook naar de noodzaak en heerlijkheid van de Zaligmaker.

Gespreksvragen

1. Waarom begint de Heidelbergse Catechismus met de kennis van onze ellende?
2. Wat betekent het dat Gods wet als een spiegel werkt?
3. Wat leert Mattheüs 22:34-40 ons over de samenvatting van de wet?
4. Waarom omvat liefde tot God meer dan uiterlijke godsdienstige plichten?
5. Hoe moet de uitspraak worden verstaan dat de mens van nature geneigd is God en zijn naaste te haten?
6. Welke plaats hebben gedachten en verlangens in de beoordeling door Gods wet?
7. Waarom kunnen goede werken van een mens niet de grond van zijn rechtvaardiging zijn?
8. Hoe brengt de kennis van onze schuld ons bij Christus en bij een leven van dankbaarheid?